

บทบาทของสวนรัชดานุสรณ์ในการเป็นพื้นที่สาธารณะของเทศบาลนครขอนแก่น The Role of Ratchada Nusorn Park as Khon Kaen Municipality Public Space

นิติพัฒน์ ภูผาใจ และนพดล ตั้งสกุล

หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

123 ถนนมิตรภาพ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40002 โทรศัพท์ 0-4336-2046 www.arch.kku.ac.th/

บทคัดย่อ

สวนรัชดานุสรณ์เป็นพื้นที่สาธารณะที่มีความเป็นสวนธรรมชาติ ตั้งอยู่ใกล้สถานีขนส่งและศูนย์ราชการของเมืองขอนแก่น อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของอนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์และหอนาฬิกาของเมืองขอนแก่นซึ่งถือได้ว่าเป็นสวนที่สำคัญใจกลางเมืองขอนแก่น การศึกษานี้จึงสนใจศึกษาบทบาทในการเป็นพื้นที่สาธารณะ เนื้อหาบทความแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1)ด้านทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 2)ข้อมูลภาคสนาม 3)ข้อมูลด้านทัศนคติของผู้ใช้สวน 4) ข้อมูลจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ในระดับโครงข่ายพื้นที่สาธารณะของเมือง บทบาทของสวนรัชดานุสรณ์ในการเป็นพื้นที่สาธารณะของเทศบาลนครขอนแก่น จะเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อนใจกลางเมืองใกล้ศูนย์ราชการ สำหรับบทบาทด้านกิจกรรมนั้น สวนรัชดานุสรณ์เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจเป็นหลักมากกว่าการเป็นพื้นที่เพื่อการค้าขายต่างๆ และบทบาทด้านการรับรู้พื้นที่เมืองนั้น สวนรัชดานุสรณ์มีความสำคัญในด้านการเป็นพื้นที่ตั้งของอนุสาวรีย์พลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และหอนาฬิกาของเมือง แต่ในปัจจุบันพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ยังขาดการจัดการพื้นที่ที่ดี จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆในพื้นที่ ทำให้บทบาทของพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ไม่เป็นไปตามที่ควรจะเป็นได้

คำสำคัญ: พื้นที่สาธารณะ, สวนสาธารณะ, เทศบาลนครขอนแก่น

Abstract

Ratchada Nusorn Park is a nature-surrounded public area, located near Bus station and Khon Kaen Government district. The study aims to provide suggestions for improvement and enhancement of the park utilization for Khon Kaen Municipality. The purpose of this research is to identify the roles of Ratchada Nusorn Park as public space in Municipality boundary. The structures of this paper are divided into 4 issues; 1) Review of related Theories 2) Field research 3) User's attitude survey and 4) Related government documents. The results indicated that, in term of city public space network, Ratchada Nusorn Park is a green space for recreation locating in the city center, while in term of activity role, Ratchada Nusorn Park is a recreation space

instead of commercial area, and from the perception role, it has a significant meaning since the park is a location place for both the Field Marshal Sarit Thanarat Monument and a city landmark of Khon Kean Clock Tower. Unfortunately, the park has not been well managed which leads to some spatial utilization problems that declining the role of itself.

Keywords: Public space, public park, Khon Kaen Municipality

1. บทนำ

พื้นที่สาธารณะในเมืองเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญที่สุดของเมือง เพราะเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะชีวิตสาธารณะทางสังคมของประชากรในเมือง พื้นที่สาธารณะที่ประสบความสำเร็จ มีผู้คนมาใช้จำนวนมากและสม่ำเสมอ ย่อมเป็นเครื่องสะท้อนความสำเร็จของการจัดการเมืองที่ดี และสื่อถึงความมีชีวิตชีวาของเมือง ซึ่งนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของเมืองน่าอยู่ และเนื่องจากการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองนั้นเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางวัฒนธรรม จึงมีความจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความเข้าใจ ในบทบาทหน้าที่และลักษณะเฉพาะของพื้นที่สาธารณะในแต่ละเมือง เพื่อส่งเสริมพื้นที่สาธารณะรูปแบบเดิมให้คงอยู่ หรือแสวงหารูปแบบพื้นที่สาธารณะใหม่ๆ เพื่อทำหน้าที่ของพื้นที่สาธารณะ ตามความต้องการและลักษณะเฉพาะของเมืองนั้นๆอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

ลักษณะของพื้นที่สาธารณะเมืองขอนแก่น[1] สามารถแบ่งได้หลักๆ ได้แก่ ประเภทแรก พื้นที่สาธารณะที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติหรือมาจากสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่มีอยู่เดิม ซึ่งสวนสาธารณะหลักของเมืองขอนแก่นจะอยู่ตามแหล่งน้ำหลักของเมือง มีอยู่สามแห่ง คือ สวนสาธารณะบึงแก่นนคร สวนสาธารณะบึงทุ่งสร้าง และสวนสาธารณะบึงหนองโคตร โดยที่สวนสาธารณะบึงแก่นนครเป็นสวนสาธารณะที่มีความสำคัญในด้านต่างๆกับเมืองขอนแก่นมากที่สุด ประเภทที่สอง พื้นที่สาธารณะในส่วนที่เป็นเมืองที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในเมืองของมนุษย์ เช่น ถนน ตลาด โรงเรียน สถานีขนส่ง สถานีตำรวจ เป็นต้น ส่วนที่สาม พื้นที่สาธารณะที่มีผลทางจิตใจ ได้แก่ ศาลหลักเมือง บึงเก่า กง-มา และศาลปู่ครูเย็น ศาลเจ้าพ่อมเหสักข์ สวนรัชดานุสรณ์

อนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้มีลักษณะเป็นจุดดึงดูดและเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจประชากรเมือง

สวนรัชดานุสรณ์เป็นพื้นที่สาธารณะที่มีความเป็นสวนธรรมชาติ อยู่ใกล้สถานีขนส่งและศูนย์ราชการของเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่มนุษย์สร้างขึ้น อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของอนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และหอนาฬิกาของเมืองขอนแก่น จึงนับได้ว่า พื้นที่สวนรัชดานุสรณ์มีความสำคัญต่อพื้นที่เมืองขอนแก่นในทุกด้าน จึงควรมีการศึกษาและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเทศบาลนครขอนแก่นให้มากที่สุด

ภาพที่ 1 หอนาฬิกาของเมืองขอนแก่นและอนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความเข้าใจแนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะของเมือง แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาของพื้นที่สาธารณะของเมือง เพื่อให้ได้ทราบถึงนิยาม คำจำกัดความของพื้นที่สาธารณะและสวนสาธารณะในเมือง เกณฑ์และลำดับค้ำของสวนสาธารณะของเมือง การเปรียบเทียบพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์กับโครงข่ายพื้นที่สาธารณะในเขตเทศบาลนครขอนแก่น รวมไปถึงการสอบถามทัศนคติของประชากรในเขตเทศบาลนครขอนแก่นที่มีต่อสวนรัชดานุสรณ์ เพื่อให้ทราบถึงบทบาทของพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ ในฐานะพื้นที่สาธารณะของเทศบาลนครขอนแก่น เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในมิติต่างๆ นำไปสู่การหาแนวทางเบื้องต้นในการส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

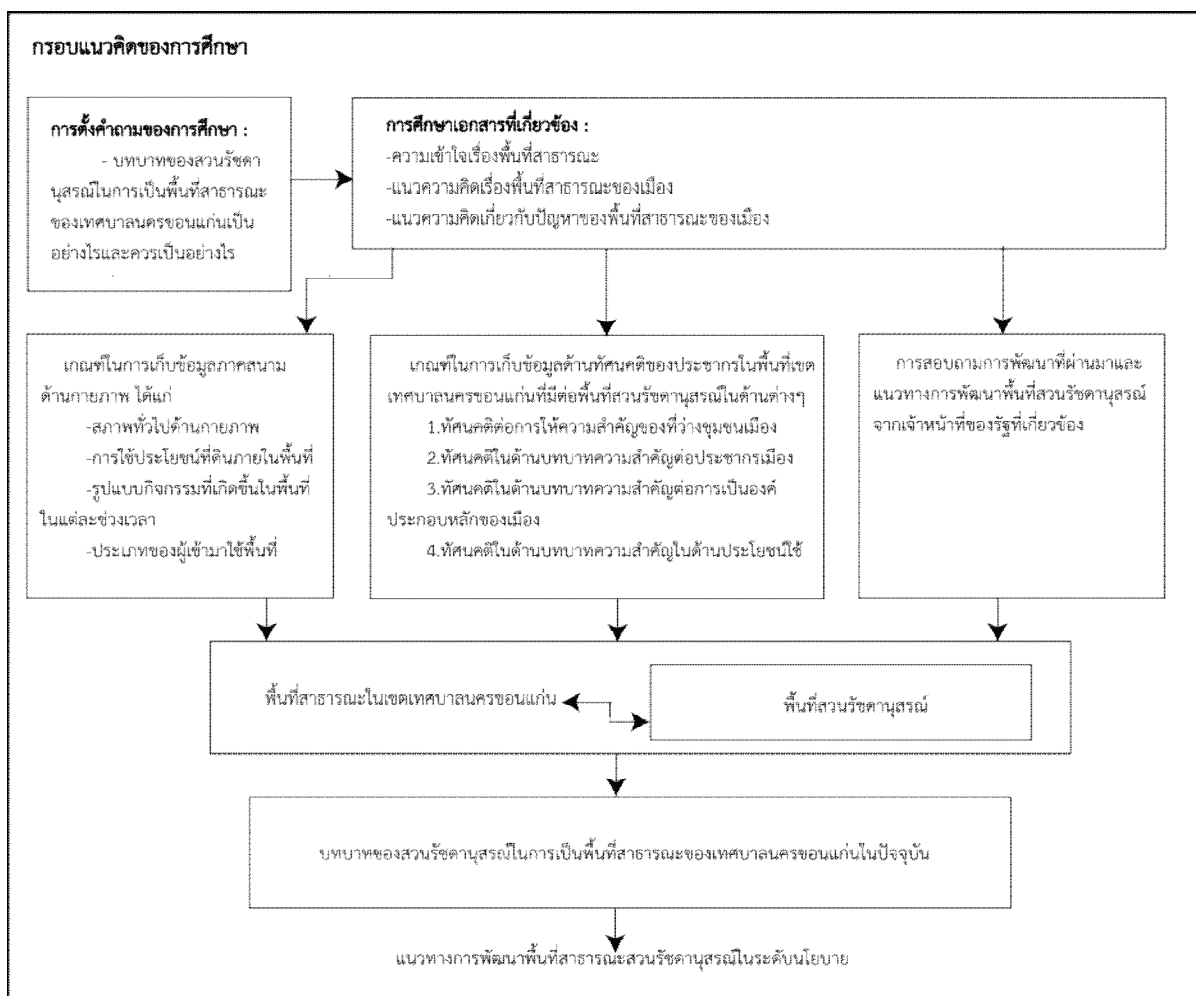
1. ศึกษาบทบาทของสวนรัชดานุสรณ์ในการเป็นพื้นที่สาธารณะของเทศบาลนครขอนแก่น
2. เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาสวนรัชดานุสรณ์ที่เหมาะสมกับบทบาทของพื้นที่ในระดับนโยบาย

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎี ในการวิจัย จะแบ่งการศึกษาเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1)ความเข้าใจเรื่องพื้นที่สาธารณะ[2] เป็นการอธิบายเกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย และประเภทของพื้นที่สาธารณะในเกณฑ์ต่างๆ 2)แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะของเมือง[3] เป็นการอธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของที่ว่างสาธารณะของเมือง ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ว่างประเภทต่างๆ เกณฑ์มาตรฐานของสวนสาธารณะ รวมไปถึงลักษณะของพื้นที่ว่างสาธารณะที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนเมือง 3)แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาของพื้นที่สาธารณะในเขตเมือง เป็นการศึกษาแนวคิดด้านปัญหาที่เกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะของเมือง ปัญหาเรื่องพื้นที่ที่ถูกกลืนของเมือง

4. วิธีดำเนินงาน

1. ศึกษาและค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร แนวความคิด และทฤษฎี งานวิจัย นโยบายกฎหมาย และแผนงานสำคัญของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันเป็นพื้นฐานต่อการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์โครงข่ายของพื้นที่สาธารณะ รวมไปถึงบทบาทของพื้นที่สาธารณะในแต่ละพื้นที่ในเมืองขอนแก่น
2. ศึกษาและสำรวจข้อเท็จจริงต่างๆ ในระดับเมือง
3. ศึกษาและประเมินสภาพการใช้ประโยชน์ต่างๆของบริเวณสวนรัชดานุสรณ์ โดยการศึกษา ข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ การเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ รวมไปถึงการสำรวจความคิดเห็นของประชากรในเขตเทศบาลนครขอนแก่นที่มีต่อสวนรัชดานุสรณ์
4. วิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่ ความเป็นสาธารณะ และปัญหาของพื้นที่สาธารณะบริเวณสวนรัชดานุสรณ์ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับย่านและระดับเมือง เพื่อให้ทราบถึงบทบาทและความสำคัญของสวนรัชดานุสรณ์ในฐานะของการเป็นพื้นที่สาธารณะของเทศบาลนครขอนแก่น

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

5. ผลการศึกษา

ขอนแก่นเป็นเมืองที่อยู่ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เช่นเดียวกับเมืองในภาคอีสานเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ เมืองเก่าจะตั้งอยู่บนที่เนินใกล้กับหนองหรือบึงขนาดใหญ่ ในอดีตพื้นที่ลุ่มรอบเนินเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ปัจจุบันส่วนขยายตัวของเมือง มักอยู่บนพื้นที่ลุ่มต่ำเหล่านี้ สำหรับพื้นที่สาธารณะของเมืองขอนแก่น แบ่งได้คร่าวๆ ได้สามประเภท ดังนี้

ประเภทแรก พื้นที่สาธารณะที่มีลักษณะเป็นธรรมชาติหรือมาจากสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่มีอยู่เดิม ซึ่งสวนสาธารณะหลักๆของพื้นที่เมืองขอนแก่นจะอยู่ตามแหล่งน้ำหลักของเมือง ถือเป็นพื้นที่สาธารณะหลักของเมืองขอนแก่น มีอยู่สามแหล่งหลักๆคือ สวนสาธารณะบึงแก่นนคร สวนสาธารณะบึงทุ่งสร้าง และสวนสาธารณะบึงหนองโคตร ประเภทที่สอง พื้นที่สาธารณะในส่วนที่เป็นเมืองที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในเมืองของมนุษย์ เช่น ถนน ตลาด โรงเรียน สถานีขนส่ง สถานีตำรวจ เป็นต้น ประเภทที่สาม พื้นที่สาธารณะที่มีผลทางจิตใจ ได้แก่

ศาลหลักเมือง บึงเก่ากง-มา ศาลเจ้าพ่อมหาเหล็กข์ สวนรัชดานุสรณ์ อนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้น พื้นที่เหล่านี้มีลักษณะเป็นจุดดึงดูดและเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวประชากรเมือง

เมื่อพิจารณาถึงระบบโครงข่ายพื้นที่สาธารณะของเมือง ซึ่งมีถนนสายยาวจำนวนหนึ่งเป็นโครงสร้างหลัก โดยมีโครงข่ายย่อยภายใน ได้แก่ ระบบตาราง บริเวณศูนย์กลางเมือง และทางตะวันตกเฉียงเหนือของสี่แยกสามเหลี่ยม และถนนไร้ระบบ บริเวณที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนเดิม คือย่านเมืองเก่าและพื้นที่ทางตะวันออกของเมือง ลักษณะระบบโครงข่ายพื้นที่สาธารณะดังกล่าวทำให้เกิดย่านที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองแตกต่างกันออกไป เพื่อสามารถสนองวัตถุประสงค์ของชีวิตความเป็นอยู่แบบเมืองของประชากรเป็นอย่างดี เช่น ย่านบ้านเมืองเก่า หรือชุมชนทางทิศตะวันออกของเมืองที่เป็นเมืองเก่า มีศักยภาพในการเข้าถึงโครงข่ายพื้นที่สาธารณะต่ำ เหมาะสมกับการอยู่อาศัย เพราะอยู่ใกล้ศูนย์กลางเมือง ขณะเดียวกันก็มีความเงียบสงบ ไม่อึกทึกคึกโครม หรือได้รับความเดือดร้อนรำคาญมากจนเกินไป หรือย่านศูนย์ราชการที่มีถนนเป็นระบบตาราง มีศักยภาพในการเข้าถึงโครงข่ายพื้นที่สาธารณะค่อนข้างสูง

การแบ่งประเภทและลำดับคักข์ของสวนรัชดานุสรณ์เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ต่างๆ

1) การแบ่งประเภทตามความสำคัญในระดับเมือง จะเห็นว่าพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ ถือเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะระดับเมือง เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ในระดับเมือง เพื่อรองรับกิจกรรมสาธารณะของคนหลากหลายประเภทภายในเมืองร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ตามช่วงวันและเวลาต่างๆ เช่น ถนนคนเดิน ทางเท้าริมถนนสายหลัก สวนสาธารณะ ตลาด ลานหน้าสถานีราชการ/อนุสาวรีย์ สนามกีฬา สนามเด็กเล่น ที่มีการใช้งานเป็นประจำพื้นที่นอกประสงค์ของคนหลากหลายประเภท

2) การแบ่งประเภทตามลักษณะประโยชน์ใช้สอย จะเห็นว่าพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ ถือเป็นสวนสาธารณะ เป็นพื้นที่โล่งสีเขียวของเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีไว้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และทำกิจกรรมนันทนาการ ต่างๆ ภายในสวนสาธารณะมักมีการปลูกพืชพรรณต่างๆ หลากชนิด เป็นต้น

3) การแบ่งประเภทตามลักษณะทางกายภาพ พบว่าพื้นที่พื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ ถือเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะแบบเปิดโล่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ว่างที่ไม่มีสิ่งก่อสร้างปกคลุม หรือโอบล้อมโดยรอบ ทำให้มีลักษณะเปิดโล่ง หรือมีขนาดใหญ่มากทำให้สิ่งโอบล้อมห่างกว้างจนไม่รู้สึกร่าถูกปิดล้อม เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่สำคัญระดับเมือง

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์
 สวนรัชดานุสรณ์ มีเนื้อที่ประมาณ 20 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่นเป็นสวนสาธารณะที่มีความเป็นธรรมชาติพอสมควร มีพื้นที่การพักผ่อน ลานกิจกรรม สนามเด็กเล่น พื้นที่ออกกำลังกาย รวมไปถึงศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่ โดยสวนรัชดานุสรณ์ อยู่ติดกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้ ทิศเหนือ ติดซอยหน้าศูนย์ราชการและลานหน้าศาลากลาง จังหวัดขอนแก่น ทิศตะวันออก ติดถนนกลางเมืองและโรงเรียนอนุบาลขอนแก่น ทิศใต้ ติดถนนประชาสโมสรและกับอาคารพาณิชย์ต่างๆ ทิศตะวันตก ติดถนนหน้าเมืองและพื้นที่สถานีขนส่ง จังหวัดขอนแก่น

การใช้ประโยชน์พื้นที่โดยทั่วไปของสวนรัชดานุสรณ์ แบ่งเป็นสัดส่วนได้คร่าวๆ คือ ส่วนแรก เป็นส่วนที่เป็นสวนและอนุสาวรีย์ต่างๆ ซึ่งจะอยู่ด้านทิศใต้ของพื้นที่ ส่วนที่สอง เป็นส่วนของลานกิจกรรมและพื้นที่สนามเด็กเล่น จะอยู่ด้านทิศเหนือของพื้นที่ ส่วนที่สาม เป็นส่วนของศูนย์การเรียนรู้ อยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพื้นที่ ส่วนที่สี่ เป็นพื้นที่ออกกำลังกาย อยู่ด้านทิศตะวันตกของพื้นที่ ส่วนที่ห้า เป็นพื้นที่สถานีตำรวจ อยู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพื้นที่

ภาพที่ 3 การใช้ประโยชน์พื้นที่ภายในสวนรัชดานุสรณ์ รูปแบบของกิจกรรมและผู้ใช้พื้นที่ในสวนรัชดานุสรณ์

รูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ จะเปลี่ยนไปตามช่วงเวลาต่างๆ โดยส่วนมากรูปแบบกิจกรรมในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลากลางวัน จะเป็นรูปแบบของการใช้พื้นที่เพื่อการค้าขาย กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อนจะอยู่ประจำในพื้นที่ที่เป็นสวนธรรมชาติและพื้นที่ที่มีหลังคาคลุม ในช่วงเวลากลางคืนกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นกิจกรรมที่ไม่พึ่งประสงค์ เช่น การใช้เป็นพื้นที่เพื่อการขายบริการทางเพศ รวมไปถึงการใช้เป็นที่หลับนอนของคนเร่ร่อน

ด้านผู้ใช้พื้นที่ จะเห็นว่าพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์เป็นพื้นที่ที่ผู้คนสามารถเข้ามาใช้ เดินผ่าน หรือมองเห็นได้สะดวก อีกทั้งพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์อยู่ติดกับพื้นที่สถานีขนส่งของจังหวัดขอนแก่น จึงทำให้มีประชากรที่หลากหลายเข้ามาใช้พื้นที่ แต่โดยส่วนมากจะเป็นการเดินทาง ผู้ใช้พื้นที่เป็นประจำส่วนมากจะเป็นผู้ให้เช่าพระ พ่อค้า แม่ค้า และคนเร่ร่อนเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ 4 ลักษณะทางกายภาพและกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลา

ทัศนคติของประชากรในเขตเทศบาลนครขอนแก่นที่มีต่อพื้นที่สวนรักษดานุสรณ์

ในการเก็บข้อมูลด้านทัศนคตินี้ จะเป็นการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งใช้ประชากรตัวอย่าง 60 คน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มแรกเป็นประชากรที่เข้ามาใช้พื้นที่สวนรักษดานุสรณ์ จำนวน 20 คน กลุ่มที่สองจะเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น 40 คน โดยจะกระจายการเก็บแบบสอบถามให้ครอบคลุมตามเขตชุมชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขตละ 10 คน(มีทั้งหมด 4 เขตชุมชน) แบบสอบถามประเมินทัศนคติของประชากรในเรื่องบทบาทของสวนรักษดานุสรณ์ในฐานะของการเป็นพื้นที่สาธารณะของเทศบาลนครขอนแก่น ได้ผลดังนี้

1.การให้ความสำคัญของที่ว่างชุมชนเมือง สามารถสรุปได้ว่า ประชากรในพื้นที่เห็นว่าพื้นที่สวนรักษดานุสรณ์ เป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในด้านการเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นพื้นที่ที่เป็นจุดหมายตาของเมืองอันเนื่องมาจากการมีหอนาฬิกาและอนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

2.ด้านบทบาทความสำคัญต่อประชากรเมือง สามารถสรุปได้ว่า พื้นที่สวนรักษดานุสรณ์มีความสำคัญต่อประชากรเมืองในด้านการเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นสถานที่เพื่อสุนทรียภาพและการมองเห็น มากกว่าการเป็นสถานที่เพื่อการประกอบกิจกรรมและการพบปะของประชากรเมือง

3.ด้านบทบาทความสำคัญต่อการเป็นองค์ประกอบหลักของเมือง สามารถสรุปได้ว่า ประชากรในพื้นที่เห็นว่าพื้นที่สวนรักษดานุสรณ์มีความเหมาะสมในด้านสภาพธรรมชาติและสภาพของอาคารส่วนประกอบของอาคาร รวมไปถึงมีความเหมาะสมของอนุสาวรีย์ส่วนที่มีความไม่เหมาะสมของพื้นที่ คือ ถนนและทางสัญจรในพื้นที่ รวมไปถึงสภาพของผู้คนและการประกอบกิจกรรมภายในพื้นที่ ส่วนด้านความสะอาดและความเป็นระเบียบ รวมไปถึงความสะดวกในการทำกิจกรรมในพื้นที่ยังถือว่าไม่เหมาะสมเท่าที่ควร

4.บทบาทความสำคัญในด้านประโยชน์ใช้สอย สามารถสรุปได้ว่า ประชากรให้ความสำคัญด้านประโยชน์ใช้สอยของสวนรักษดานุสรณ์ในด้านการเป็นพื้นที่เพื่อการสื่อสาร การกระจายข่าวของเมืองซึ่งอาจมาจากการอยู่ใกล้สถานีขนส่งก็เป็นได้ รวมไปถึงพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในด้านการเป็นพื้นที่เพื่อการพักผ่อนและนันทนาการด้วย ส่วนด้านการเป็นพื้นที่ที่ใช้เพื่อการค้า ประชากรในพื้นที่เห็นว่าพื้นที่สวนรักษดานุสรณ์ไม่เหมาะสมในด้านนี้

การสอบถามเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะสวนรักษดานุสรณ์

ข้อมูลปัญหาที่เกิดขึ้นจากการศึกษาข้อมูลของเทศบาลนครขอนแก่น ได้แก่ 1)ความทรุดโทรมเนื่องจากขาดการจัดการที่ดี ทำให้ระบบภายในสวนรักษดานุสรณ์ที่มีอยู่เดิมชำรุด 2)ประชาชนนำรถยนต์เข้ามาจอดในพื้นที่ห้ามจอด 3) ปัญหาการจราจรติดขัด การจอดรถยนต์ซ้อนคัน 4) ปัญหาขาดการจัดการระบบสาธารณูปโภค (น้ำ, ไฟฟ้า) ภายในพื้นที่ 5) การทำลายระบบไฟแสงสว่างภายในพื้นที่โดยกลุ่มบุคคลที่ประกอบอาชีพไม่สุจริตภายในพื้นที่

6. การอภิปรายผล

การอภิปรายผลจะเป็นการเปรียบเทียบทัศนคติศักยภาพและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับแนวทางการพัฒนาพื้นที่จากหน่วยงานของรัฐบาล ในด้านต่างๆการสรุปและเปรียบเทียบประเด็นในด้านต่างๆ จะแบ่งเป็นหัวข้อได้ ดังนี้

1. ด้านกายภาพของพื้นที่สวนรักษดานุสรณ์

พื้นที่สาธารณะสวนรักษดานุสรณ์ มีศักยภาพด้านการมองเห็นและการเข้าถึงสะดวก เป็นสวนที่มีความเป็นธรรมชาติในเขตเมือง แต่สภาพพื้นที่โดยส่วนมากนั้นไม่สอดคล้องกับความต้องการต่างๆของพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาความทรุดโทรมของสวนต่างๆในพื้นที่ ปัญหาด้านความร่มรื่นที่เพียงพอ รวมไปถึงปัญหาด้านความสว่างของพื้นที่ในช่วงเวลากลางคืน ซึ่งปัญหาโดยส่วนมากมาจากการขาดการจัดการพื้นที่ที่ดี ทำให้เกิดการเข้ามาใช้พื้นที่อย่างไม่เหมาะสม เช่น การเข้ามาพักอาศัย การใช้พื้นที่เพื่อการค้าขายเพื่อประโยชน์ส่วนตน เป็นต้น ทำให้เกิดปัญหาทางด้านกายภาพของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติของประชากรในเทศบาลนครขอนแก่น ที่ให้ความเห็นว่าพื้นที่สวนรักษดานุสรณ์ ยังมีความไม่เหมาะสมในด้านกายภาพต่างๆด้วย

2. ด้านกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่สวนรักษดานุสรณ์

รูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่สวนรักษดานุสรณ์ จะเปลี่ยนไปตามช่วงเวลาต่างๆ โดยส่วนมากรูปแบบกิจกรรมในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลากลางวัน จะเป็นรูปแบบของการใช้พื้นที่เพื่อการค้าขาย กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อนจะอยู่ประจำในพื้นที่ส่วนที่เป็นสวนธรรมชาติและพื้นที่ที่มีหลังคาคลุมในช่วงเวลากลางคืนกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การใช้เป็นพื้นที่เพื่อการขายบริการทางเพศ รวมไปถึงการใช้เป็นที่หลบนอนของคนเร่ร่อน เมื่อเปรียบเทียบกับทัศนคติของประชากรในพื้นที่ จะเห็นว่ากิจกรรมที่เหมาะสมในพื้นที่จะเป็นกิจกรรมในรูปแบบของการพักผ่อนและนันทนาการมากกว่าการใช้เป็นพื้นที่เพื่อการค้าขาย และหากเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ทางเทศบาลนครขอนแก่น จะเห็นว่า ปัญหาด้านกิจกรรมของพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยกรเข้ามาใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อการค้าขาย หรือเพื่อประโยชน์ส่วนตนนั้น เป็นผลมาจากการขาดการจัดการระบบที่ดี

3. ด้านความสำคัญของพื้นที่สวนรักษดานุสรณ์

จากทัศนคติของประชากรในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น พื้นที่สวนรักษดานุสรณ์มีความเหมาะสมในการเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ และพื้นที่ตั้งของจุดหมายตาของเมือง เช่น หอนาฬิกาและอนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพื่อสุนทรียภาพและการมองเห็น ส่วนด้านประโยชน์ใช้สอย ประชากรในพื้นที่เห็นว่า พื้นที่สวนรักษดานุสรณ์เหมาะสมที่จะเป็นพื้นที่เพื่อกระจายข่าวสารของเมือง และเป็นพื้นที่เพื่อการพักผ่อนและนันทนาการ แต่เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับการใช้พื้นที่จากการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วนั้น จะเห็นว่าพื้นที่บริเวณหอนาฬิกาและอนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ได้มีการเกิดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องมากเท่าที่ควร ทำให้ความสำคัญของพื้นที่สวนรักษดานุสรณ์นั้นขาดความสำคัญต่อพื้นที่เมืองไปอย่างที่เราจะพบ

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา สามารถสรุปบทบาทของพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ในฐานะพื้นที่สาธารณะของเมืองได้ ดังนี้

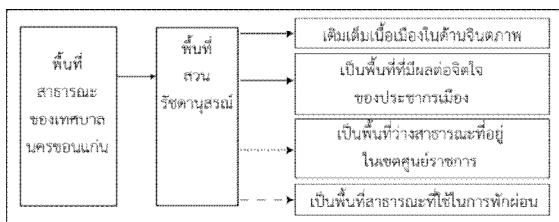
1. บทบาทที่มีต่อโครงสร้างของเมืองของสวนรัชดานุสรณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จะเห็นว่าพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ เป็นพื้นที่สีเขียวในเขตเทศบาลนครขอนแก่นที่อยู่ในเขตศูนย์ราชการของเมือง มีความสำคัญเป็นอันดับต้นๆของเทศบาลนครขอนแก่น พื้นที่ที่มีศักยภาพในการเข้าถึงสะดวก ช่วยเติมเต็มพื้นที่เนื้อเมืองได้ดี

2. บทบาทที่มีต่อจินตภาพของเมือง พื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ มีบทบาทสำคัญในการจดจำพื้นที่ของเมือง เพราะเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้สถานีขนส่งของจังหวัดซึ่งเป็นพื้นที่การกระจุกตัวของกิจกรรม(Node) อยู่ในเขตย่านศูนย์ราชการของเมือง (District) อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของหอนาฬิกาของเมืองและอนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดหมายตา (Landmark) ของเมือง

3. บทบาทด้านกิจกรรมและสังคมเมือง พื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ที่มีต่อเมืองจะเป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อนและนันทนาการ รวมไปถึงพื้นที่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมสำคัญเกี่ยวกับอนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่ด้วยปัญหาด้านการจัดการของพื้นที่ จึงทำให้เกิดการเข้ามาใช้พื้นที่เพื่อการค้าขายของกลุ่มบุคคล อีกทั้งเนื่องพื้นที่อยู่ในเขตศูนย์ราชการของเมือง จึงทำให้ช่วงเวลากลางคืนเกิดการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม บทบาทในด้านกิจกรรมของพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ จึงไม่สามารถเป็นได้อย่างที่ตั้งไว้ได้

4. บทบาทด้านความสำคัญอื่นๆพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ เป็นอยู่ตอนนี้ ที่มีผลต่อเมืองและประชากรที่ผ่านมาใช้พื้นที่ ได้แก่ การเป็นพื้นที่สำหรับการแจ้งข่าวสารต่างๆของเมือง การเป็นพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ห้องสมุดเด็กสวนรัชดานุสรณ์ เป็นต้น

บทบาทของสวนรัชดานุสรณ์ที่ควรจะเป็นนั้น จะเห็นว่าพื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ควรมีหน้าที่เติมเต็มเนื้อเมืองในด้านจินตภาพ การเป็นพื้นที่ที่มีผลต่อจิตใจของประชากรเมือง รวมไปถึงการเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่ในเขตศูนย์ราชการ มากกว่าการเป็นพื้นที่สาธารณะที่ใช้ในการพักผ่อนและค้าขายของประชากรโดยรอบพื้นที่

ภาพที่ 5 บทบาทของสวนรัชดานุสรณ์ในการเป็นพื้นที่สาธารณะของเทศบาลนครขอนแก่นที่ควรจะเป็น

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสวนรัชดานุสรณ์ ควรคำนึงถึงการพัฒนาคุณค่าทางนามธรรมของพื้นที่ควบคู่กับการพัฒนาด้านกายภาพด้วย เช่น การให้ความสำคัญกับหอนาฬิกาของเมืองและอนุสาวรีย์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รวมไปถึงการใช้พื้นที่สวนรัชดานุสรณ์ในการเป็นพื้นที่กระจายข่าวสารต่างๆของเมืองขอนแก่น ในด้านกายภาพนั้นควรเน้นการจัดการระบบสวนสาธารณะที่ดีในด้านต่างๆ เช่น การจัดการระบบความปลอดภัย การจัดการระบบการจราจรและพื้นที่จอดรถการจัดการระบบไฟฟ้าแสงสว่าง รวมไปถึงการพัฒนาพื้นที่เพื่อการเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะในเขตศูนย์ราชการของเมืองด้วย

8. กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้การสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้

9. การอ้างอิง

- [1] ปรานอม ตัณสุขานันท์, มนลธิชา เพชรานนท์. **พื้นที่สาธารณะในเมือง : ชีวิตเมืองขอนแก่น**. รายงานการวิจัย. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2550
- [2] สุธาริน คุณผล. **บทสำรวจ “พื้นที่สาธารณะ”**. วารสารคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2541; 20(3): 167-214
- [3] ปาจารย์ ประเสริฐ. **แนวทางการพัฒนาพื้นที่ใต้ทางด่วนในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร วังบูรพาภิรมย์. สถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2546